

Hinduismus

Kultura povodí Indu

Přibližně v polovině 3. tisíciletí př. n.l. se v Indii zrodila první civilizace s městy **Harrapa a Mohendžo-daro**. Ležela u řeky Indu, protékající rovinami Pákistánu. Městskou civilizaci, která tam tehdy rozkvetla, nazýváme kulturou povodí Indu. Byla současnici kultur Mezopotámie a Egypta, neexistují z ní bohužel žádné písemné záznamy. Zabírala území větší než je dnes Pákistán. Úpadek kultury povodí Indu je záhadou. Když do severní Indie někdy po roce 1500 př. n.l. přicházejí Ářové, byla města Mohendžo-daro a Harrapa už jen opuštěnými ruinami. Civilizace po sobě pravděpodobně zanechala minimálně koncept linghamu a jógy.

Ářové, védské náboženství

Jejich příchodem začíná nová fáze ve vývoji indické kultury a náboženství. Kultura povodí Indu už je v troskách, proto se Ářové setkávají pouze s rozptýlenými populacemi lovců a zemědělců. Přináší si panteon svých bohů a v průběhu 1000 let skládají Vědy – soubor poezie a liturgických textů. Jazykem je sanskrť, jeden z nejstarších indoevropských jazyků. Ářové přicházejí snad z prostoru Kaspického moře a jsou to válečníci.

Vědy, knihy vědění dnes tvoří ústřední součást hinduismu, byť jsou poněkud zastíněny pozdějšími učenými.

Jádro védského náboženství Ářů sestávalo z rituálu oběti a z přesvědčení, že vesmír musí být stále znovu utvářen (**cykličnost**). Z védského období se datuje tradiční dělení indické společnosti na **čtyři hlavní sociální skupiny (kasty): bráhmany** (kněze), **kšatrije** (válečníky), **vaišje** (kupce) a **šúdry** (dělňáky). Mimo stojí ještě kasta **nedotknutelných** (haridžanové). Podivuhodný je způsob kterým vědy přežily věky. Po dlouhou dobu byly totiž uchovávány výlučně ústní tradicí. Hinduisté jsou přesvědčeni že svatý je nejenom obsah, ale i samotný zvuk slov. V rodinách bráhmanů se proto znalost Védů ústně předávala z pokolení na pokolení. Vědy nejsou dílem člověka, ale jsou zjeveny.

K Védům vznikají rozsáhlé komentáře – tzv **Bráhmany**. Popisují jak správně obětovat.

Bohové Ářů bývají obvykle popisováni jako hrdinní válečníci, ztělesňující světlo pravdy v boji proti silám tmy. Nejdůležitější bohové jsou Varuna, Indra, Rudra, Kálí a Durga. Především obětní a očisťovací rituály, které bráhmani provádí se stávají pro obecný lid čím dál nesrozumitelnější.

Nejpozději v 6. století př. n.l. sílící nespokojenost s védským rituálem vyústila ve vznik sekt vedených filosofy, kteří se zřekli klamů světa, aby porozuměli vnitřní podstatě věcí a dosáhli **móksi** (osvobození z koloběhu znovuzrození). V té době vznikají také **Upanišady**. Tvoří nejmladší vrstvu védské slovesnosti, jsou považovány za součást Védů, jsou jejich závěrem. Od vlastních Védů se však značně liší – dřívější soustředění na rituál oběti polevuje a do popředí vystupují filosofické a mystické otázky. Doba vzniku Upanišad byla v Indii časem změn – spíše než oběti a vzývání vnějších božstev se odštěpenecké sekty asketů zaměřují na hledání boha vnitřního – pátrání po podstatě univerzální síly (Brahma) jež je obsažena ve všech věcech v podobě **átmanu** (duše). Má-li átman splynout s Brahma, musí se z koloběhu převtělování vymanit.

Lesní učení

Lesní učení **Buddhy, Mahávíry** a dalších položila důraz na vnitřní oběť a nahradila tak plameny obětního ohně vnitřním zápallem askeze a soustředění. Askeze měla stejně jako oběť umožnit překročení mezí jevového světa. Na rozdíl od védských kněží, bráhmanů, ale hodlali zříkaví lesní mužové nabýt této schopnosti ovládnutím mysli, neboť ta řídí tělo a jeho počítky a tím i vnímání vnějšího světa.

Upanišádové principy karmy a sansáry byly v Indii od 6. století př. n.l. přijímány jako samozřejmé skutečnosti lidské existence.

Zákon karmy stanoví, že každý čin, každé konání má své příčiny a následky před nimiž není úniku. Nepřízeň osudu v našem současném životě je následkem našich činů v životech minulých. Není karmy bez touhy- do koloběhu sansáry, nekonečného řetězu reinkarnací se rodíme, protože tihneme k činům, ke konání, protože chceme žít normální životy v tomto světě.

Podle lesní filosofie bylo možné vymanit se z působnosti karmy, a tak dosáhnout móksi, osvobození od reinkarnace jedině úplným zřeknutím se činů a vnějších klamů světa.

Buddhismus prošel v Indii obdobím velkého rozkvětu za dynastie Maurjů (300 př. n.l. – 150 př. n.l.). Když se říše zhroutila zeslábl i vliv Buddhismu. Do 8. století n.l. byl Buddhismus ve velké části Indie vystřídán Hinduismem.

V první polovině prvního tisíciletí se indická společnost stabilizuje. Bok po boku žijí vedle sebe buddhisté a hinduisté, ve vzájemné snášenlivosti, ale hinduismus získává nezadržitelně pozice a vytlačuje buddhismus do okrajových oblastí severu, východu a jihu subkontinentu. Širokým vrstvám obyvatel bylo vždy zřejmě bližší a srozumitelnější uctívání konkrétních božstev, k nimž je možno se kdykoliv ve chvíli potřeby obrátit modlitbou a obětí a na jejichž bedra je možno svalit odpovědnost za život veškerý, než vznešená nauka o utrpení a obtížných cestách k jeho vymýcení. Není to vítězství bráhmanství nad Buddhovou filosofií života. Je to spíše vítězství snazšího a dostupnějšího nad příliš vzdáleným a těžko dosažitelným. Úzká cesta ke spáse se srovnala a rozšířila.

Hinduismus

Nejproslulejšími díly raného hinduismu (4.-7. stol n.l.) jsou dva veliké **eposy - Rámájana a Mahábhárata**. Tato neobyčejně rozsáhlá vyprávění vzešla z obrovského komplexu indické ústní slovesnosti druhé poloviny prvního tisíciletí př. n.l., z jejich nesčetných milostných a hrdinských příběhů, mýtů a zkazek líčících slavné činy bohů, mudrců a světských hrdinů. Ze stejného zdroje čerpal i velice objemný soubor **purán**. Ač sahají hluboko do védského období byly sestaveny až mezi 4.-12. stoletím n.l.

Eposy a Purány svým významem zastínily Vědy a vytvořily bohaté literární zázemí tehdy se rodícímu Hinduismu. Klíčový význam v nich má důraz na naprostou oddanost bohu a neulpívání na plodech lidského konání. Hlavní bohové védů v těchto dílech zcela ztratili na významu a do popředí v nich vystoupila hinduistická **božská trojice, trimúrti: Brahma – stvořitel, Višnu – Udržovatel a Šiva – tvůrce i ničitel**. Višnu a Šiva mají nepoměrně více uctivačů než Brahma. Kultu boha Višnu snad nejvíce napomohly právě oba eposy. Rámájana vypráví příběh o **Rámovi, sedmém vtělení (avatáru) Višnuově**, v níž Rámův smysl pro povinnost a čest převážil i nad láskou k tragické hrdince Sítě. Mahábhárata je příběh války mezi dvěma zneprátenými rody. Jedním z jejich četných oddílů je **Bhagavadgítá**. Ústřední božskou postavou tohoto eposu je Kršna, osmý avatár Višnuův. Bhagavadgítá definuje zásady Hinduismu. Kršna v ní odhaluje novou cestu k vysvobození duše z koloběhů reinkarnací: sebeukáznění činem. Tato cesta stojí ve výrazném

protikladu k asketickým a sebezřikavým tendencím buddhismu a zejména džinismu. Může se po ní vydat každý kdo byl jakkoliv vtažen do světského dění. Činy samotné jedince v kole opětovných zrození neuvěžňují: drží jej v něm **sobecké pohnutky, které k činům nezřídka vedou**. Opakem sobeckého jednání je jednání prosté ulpívání na plodech činů. Činům se přitom nelze vyhnout neboť naprostá nečinnost je zholá nemožná.

V **Bhagavadgítě Kršna učí**, že činy nemusí mít negativní karmické důsledky, jestliže jednáme aniž bychom lpěli na plodech našeho snažení či na odměně za naše skutky. Takové **ukázněné konání je podle Kršny cestou pravdy (dharmy) jež vede k Brahma (bohu)**.

Misie hinduismu v Evropě a Americe

Vnitřní klid, všeobjímající soucit a praktické techniky, jak nalézt harmonii v neradostné pozemské existenci, se staly žádanou devízou východních mistrů, s nimiž však přišla i asijská kulturní norma striktní podřízenosti žáka mistrovi. V západním prostředí brzy začne plodit různé podoby zneužívání. Nejde přitom jen o to, že by se mezi pravé guru vmísili manipulativní podvodníci, častější je, že mistr zkrátka neunes svody Západu a nekritický obdiv svých ctitelů. Východní učitelé vyrostli v kultuře, která jim pomáhá udržet etické hranice. Mají tam své starší, kteří dohlížejí, jestli se drží linie, své mechanismy kontroly. Když přijdou na západ, jsou sami a mnohem snadněji selžou.

Jóga v denním životě nikdy nebyla klasická uzavřená sekta, připomíná spíše pyramidu, která se směrem vzhůru mění v čím dál větší kult. Ve spodním patře probíhají otevřené kurzy a jógová cvičení pro veřejnost, vlažnější praktikant je může s klidem a dlouho navštěvovat a nevyšimnout si ničeho podezřelého. Kdo chce ale víc a stane se oficiálně žákem, ocitá se čím dál víc ve světě striktních pravidel a manipulace.

Úryvek z eposu: svádění pastýřek

Kšna – osmý avatár Višnuův – uctíván jako ztělesnění lásky boží i jako nezbedný milovník

Motiv Kršnovi „božské hry“ s manželkami a dcerami pastevců má pevné místo v lidové kultuře různých částí Indie. Legenda vypráví jak se Kršna o úplňkové noci v listopadu vypravil na své oblíbené místo v lesním háji a začal tam hrát na flétnu. Když se božsky sladké tóny donesly k vesnici pastýřky upadaly do transu a posedlé touhou se vydaly za hudbou. Následné vířivé orgie tance a vášně byly natolik velkolepou podívanou, že bohové a dokonce i zesnulí sestoupili na zemi, aby o ni nepřišli. Místo děje je popisováno jako travnatá lesní paseka plná květů a bzukotu včel. Kršnova hudba přivábila 900 000 pastýřek, mezi nimi Rádhu, „klenot všech klenotů“. Kršny se zmocnila láska, flétna mu vypadla a dokonce i šaty mu sami spadly z těla. Během tance který trval třicet dní pak Kršna stále držel Rádhu v obětí, přesto ale stihl uchvátit všechny její společnice, protože se kouzlem zmnohonásobil. Detailní líčení těchto hrátek je prostoupeno neobyčejnou smyslností...